

Ηθική και Βιολογική Εξέλιξη

Ομιλητής: Δ.Β.ΡΑΖΗΣ

Δ/ντής Ογκολογικής Κλινικής Νοσοκομείου "ΥΓΕΙΑ"

Ηθική είναι έννοια δημιουργημένη από τον άνθρωπο και αφορά κανόνες για το τι είναι καλό και τι είναι κακό. Η λέξη ετυμολογικά προέρχεται από το “ήθος” που σημαίνει “χαρακτήρας” με την ευρεία έννοια. Ο αντίστοιχος όρος στα αγγλικά “morality” προέρχεται από τη λατινική λέξη mores που σημαίνει customs, συνήθειες. Η ηθική ήταν συνδεδεμένη από αρχαιοτάτους χρόνους (από τη χαραυγή της ιστορίας) με τη θρησκεία και τη φιλοσοφία (1).

Ο Σωκράτης ήταν ο πρώτος που προσπάθησε να δώσει τον ορισμό της ηθικής. Το αξίωμα του Σωκράτη “η αρετή είναι γνώση” έγινε διάσημο. Ακολούθησε ο Αριστοτέλης που δίδαξε ότι η ηθική είναι μόνη της Επιστήμη και, ακόμη, διατύπωσε τα αιώνια προβλήματα της ηθικής και του ορισμού της ηθικής που ισχύουν ακόμη μέχρι σήμερα. Οι Στωικοί διαίρεσαν τη φιλοσοφία σε τρεις διαφορετικούς κλάδους: τη λογική, τη φυσική και την ηθική. Αυτή η διαίρεση των Στωικών επικράτησε μέχρι την Αναγέννηση αλλά και μετά. Την αποδέχθηκε και ο Καντ, ο φιλόσοφος που τόσο επηρέασε τη διαμόρφωση της σύγχρονης ηθικής των Δυτικών Κοινωνιών. Ο Καντ υποστήριξε ότι υπάρχουν δύο επίπεδα πραγματικότητας, το επίπεδο των φαινομένων που αντιστοιχεί στην επιστήμη και το επίπεδο των νοουμένων που αντιστοιχεί στην ηθική. Το φαινόμενο επίπεδο δημιουργείται από το ανθρώπινο πνεύμα. Το νοούμενο επίπεδο υπερβαίνει την ανθρώπινη διάνοια και αντιστοιχεί σε μια πνευματική πραγματικότητα, που στηρίζει την ηθική και θρησκευτική ζωή του ανθρώπου (2,3).

Ποιός είναι ο σύγχρονος ορισμός της ηθικής; “Ηθική είναι η συστηματική μελέτη της φύσης και της αξίας των εννοιών ‘καλό’, ‘κακό’, ‘πρέπει’, ‘ορθό’, ‘λάθος’, κλπ., και τις γενικές αρχές που δικαιολογούν και δικαιώνουν την εφαρμογή τους σε οτιδήποτε” (4). Η επόμενη ερώτηση είναι βέβαια ποιός είναι ο ορισμός του “καλού” (ποιά είναι η έννοια του “καλού”) και τι κάνει μια πράξη καλή ή κακή, σωστή ή λάθος. Οι απαντήσεις ο’ αυτό το ερώτημα έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην ανθρώπινη συμπεριφορά (και στην ανθρώπινη ιστορία). Οι απαντήσεις είναι βέβαια αντιφατικές, συχνά αντίθετες, και διαφέρουν διαμετρικά στις διάφορες εποχές και διάφορες χώρες.

Τι είναι λοιπόν καλό; είναι κάτι που είναι μόνο του “εσωτερικά” καλό, είναι απόλυτα καλό, ή απλώς σημαίνει ότι πρέπει να κάνεις κάτι άλλο; “Δεν υπάρχει τίποτα καλό ή κακό –είναι η σκέψη, ο νους μας που χαρακτηρίζει κάτι σαν κακό ή καλό” (Σαίξπηρ στον Hamlet) (5). Η έννοια του καλού είναι έννοια υποκειμενική, είναι προσωπικές εμπειρίες, ή μία κατάσταση του νου, συμβατή με πολλές διαφορετικές απόψεις και γνώμες σχετικά με την έννοια του καλού;

Πάντως η ηθική είναι μία από τις δυνάμεις που διαμορφώνουν τις ανθρώπινες κοινωνίες, αν και πρέπει να παραδεχθούμε ότι δεν είναι από τις επικρατέστερες και ισχυρότερες δυνάμεις. Ποιά είναι η

προέλευση, ποιά είναι η γένεση των ηθών και της ηθικής; Ο Θρασύβουλος στην Πολιτεία του Πλάτωνα υποστήριζε ότι “οι ηθικοί κανόνες κατασκευάζονται για να εξυπηρετούν το άτομο ή την ομάδα που κυβερνά μια Πολιτεία”. Έτσι, ο Πλάτων προηγήθηκε από τους Μαρξιστές στην ανάλυση του ρόλου των πολιτικών και της ηθικής των αστικών κοινωνιών. Μαρξιστικές, αλλά και άλλες μη Μαρξιστικές Φιλοσοφικές Σχολές, πιστεύουν ότι οι ηθικοί κανόνες προέρχονται από τη φύση του ανθρώπου και εξυπηρετούν τις ανάγκες των ανθρώπινων κοινωνιών σε ορισμένο τόπο και χρόνο. Η αντίθετη άποψη είναι ότι οι ηθικοί κανόνες προέρχονται από μια απόλυτη, μη ιστορική αρχή, πέρα από την ύπαρξη του ανθρώπου, όπως το “απόλυτο καλό” του Πλάτωνα, ο “Φυσικός Νόμος” των Στωικών, ο “Θείος Νόμος” των Θωμιστών και των Νεοθωμιστών, η απόλυτη ιδέα του Hegel και ο “a priori ηθικός νόμος” του Kant (1).

Το ερώτημα πάντως το τι είναι καλό, τι είναι ηθικό, συνδέεται προφανώς με το τι πρέπει να πράττουμε και πώς πρέπει να ενεργούμε. Το επόμενο ερώτημα είναι αν μπορούμε να δεχθούμε “a priori” διεθνείς νόμους, κανόνες, γενικές παγκόσμιες αρχές, σύμφωνα με τις οποίες πρέπει να ενεργούμε ανεξάρτητα από τις συνέπειες. Πρώτα οι Στωικοί προώθησαν την ιδέα της παγκοσμιότητας της ηθικής με το “φυσικό νόμο” που αφορά τον άνθρωπο σαν άνθρωπο ανεξάρτητα από τόπο και χρόνο. Αλλά και σήμερα υποστηρίζεται η “απόλυτη παγκοσμιότητα” ορισμένων ηθικών νόμων. Υποστηρίζεται ακόμα ότι μερικές βασικές ηθικές αρχές είναι γενικά παραδεκτές σήμερα τουλάχιστον από τις Δυτικές Κοινωνίες (1,4).

Είναι όμως δυνατόν, είναι ρεαλιστικό, να αναζητούμε, σήμερα ή οποιαδήποτε άλλη εποχή, γενικές ηθικές αρχές, παγκόσμια παραδεκτές; Το ανθρώπινο είδος χαρακτηρίζεται από βαθιές διαφορές μέσα στο είδος, διαφορές που είναι πιο σημαντικές από τις ομοιότητες και πιο ζωτικές από τις διαφορές με άλλα είδη (6). Το αποτέλεσμα αυτής της τρομακτικής μοναδικότητας του ανθρώπινου είδους είναι οι πόλεμοι μέσα στο είδος, η παντελής έλλειψη ενότητας σαν είδος και η απουσία παγκόσμιας θέλησης. Έτσι κατ’ αρχήν φαίνεται αδύνατη η παγκοσμιότητα στην ηθική, όπως αδύνατος είναι και ένας παγκόσμιος παραδεκτός ορισμός της ηθικής. Πάντως ζούμε μια εποχή που συνεχώς συζητείται η πιθανότητα εξαφάνισης του ανθρώπινου είδους από τον υπερπληθυσμό, την καταστροφή του περιβάλλοντος και τους σύγχρονους πολέμους. Αυτός ο κίνδυνος μπορεί να μας αναγκάσει να δεχθούμε την παγκοσμιότητα ορισμένων γενικών αρχών που σχετίζονται με την επιβίωση του ανθρώπινου είδους και την επιβίωση του γίνου οικοσυστήματος (7).

Η ζωή στον πλανήτη μας είναι ένα φαινόμενο σε συνεχή εξέλιξη. Η πρώτη μορφή ζωής στον Πλανήτη μας παρουσιάστηκε πριν 3,5 δισεκατομμύρια χρόνια, τα πρώτα πριν 7 εκατομμύρια χρόνια, τα ανθρωποειδή πριν 3,5 εκατομμύρια χρόνια και ο homo sapiens, ο άνθρωπος ο σοφός, πριν 500 χιλιάδες χρόνια. Σ’ αυτά τα 500 χιλιάδες χρόνια συνέβη ένα από τα πιο συγκλονιστικά γεγονότα στην εξέλιξη της ζωής στον Πλανήτη μας. Ήταν η εκρηκτική εξέλιξη του νεοφλοιού, του νεο-εγκεφάλου, σε τόσο βραχύ χρονικό διάστημα που δεν έχει προηγούμενο στη βιολογική εξέλιξη (6,8). Ο νεοεγκέφαλος έκανε τον άνθρωπο το μόνο σκεπτόμενο ον επί της γης και το μόνο ον που μπορεί να παρεμβληθεί με την εξέλιξη της ζωής στον πλανήτη μας, Cogito, ergo sum (Descartes) σκέπτομαι άρα υπάρχω. Ο άνθρωπος είναι το μόνο ον που σκέπεται και που έχει world view – έχει άποψη για τον πλανήτη μας, για τον κόσμο ολόκληρο, για το από πού προέρχεται, πώς πορεύεται και ποιά είναι το μέλλον του. Αυτή

η world view εξελίχθη από τη λατρεία των ζώων και των πολλών θεών στους προϊστορικούς χρόνους, στον πλούτο των θρησκευτικών και φιλοσοφικών απόψεων (world views) των σύγχρονων Δυτικών Κοινωνιών. Αλλά ο νεοεγκέφαλος έδωσε στον άνθρωπο τη δυνατότητα όχι μόνο να σκέπτεται, αλλά και να σχεδιάζει, να οργανώνει, να κάνει προβλέψεις για το μέλλον, με αποτέλεσμα τελικά να αποκτήσει σχεδόν απόλυτο έλεγχο πάνω στη ζωή και στην ίδια την ύπαρξη της πλειονότητας της ζωής (5).

Πώς χρησιμοποίησε ο άνθρωπος την τρομακτική δύναμη που του χάρισε ο νεοεγκέφαλος; Ο άνθρωπος έζησε τη μεγαλύτερη περίοδο της ύπαρξής του σαν κυνηγός σε φυλές και αυτή η περίοδος ήταν ίσως η περίοδος της καλύτερης προσαρμογής του ανθρώπου στο περιβάλλον. Πριν 10-12 χιλιάδες χρόνια ο άνθρωπος ανακάλυψε τη γεωργία και από τότε όλα άλλαξαν. Ο άνθρωπος έπαψε να μετακινείται από μέρος σε μέρος, οργανώθηκε σε κοινωνίες, βελτίωσε τη διατροφή του και αύξησε την αναπαραγωγή. Η ανακάλυψη της Γεωργίας είναι ο πρώτος σημαντικός σταθμός στην εξέλιξη της ζωής του ανθρώπου. Πέρασαν μερικές χιλιάδες χρόνια και ξαφνικά, σαν κάτι που βγήκε από το πουθενά, γύρω στον 6ο π.Χ. αιώνα, φιλόσοφοι από τη Μέλπο, την Ελέα και τη Σάμο, άρχισαν συζητήσεις για τη γένεση του Σύμπαντος, αναζητώντας τους τελικούς γενικούς νόμους που βρίσκονται πίσω από την απίστευτη ποικιλία των φυσικών φαινομένων. Η ηρωική εποχή των Ελλήνων στις Επιστήμες και τον Πολιτισμό, διήρκεσε από το 600-400 π.Χ. και σ'αυτά τα 300 χρυσά χρόνια των Ελλήνων, αθροιστική αύξηση της γνώσης επιτεύχθηκε για πρώτη φορά στην ανθρώπινη ιστορία.

Την περίοδο των Ελλήνων ακολούθησαν αιώνες “ιστορικής νάρκης” μέχρι την “έκρηξη στη διανοήση και την πληροφορική” του Δυτικού Κόσμου (9). Αυτή η έκρηξη περιλάμβανε την Επιστημονική Επανάσταση με το Νεύτωνα τον 17ο αιώνα με ορόσημο την κατάθεση από το Νεύτωνα του “principia” στη Βασιλική Ακαδημία της Μ. Βρετανίας, στις 28 Ιουλίου 1686 και με άλλο ορόσημο τον Einstein με τη Θεωρία της Σχετικότητας τον 20ο αιώνα. Ακολούθησε η βιολογική επανάσταση με ορόσημο τον Darwin τον 19ο αιώνα και τον Watson και Crick τον 20ο αιώνα, που με την ανακάλυψη της δομής του DNA άνοιξαν το δρόμο στη σημερινή Μοριακή Βιολογία, Μοριακή Γενετική και Μοριακή Ιατρική.

Έτσι η ανθρώπινη ιστορία, περιληπτικά και κάπως απλοποιημένα μπορεί να περιγραφεί κάπως έτσι: ο άνθρωπος έζησε το 98% της ύπαρξής του επί της γης σε φυλές σαν κυνηγός. Ακολούθησαν 3 καθοριστικά ιστορικά φαινόμενα: η ανακάλυψη της Γεωργίας 10-120.000 χρόνια πριν, τα 300 χρυσά χρόνια των Ελλήνων και τα τελευταία 300 χρόνια του Δυτικού Κόσμου. Τα 300 τελευταία χρόνια οι πρόοδοι των Θετικών Επιστημών ήταν μεγαλειώδεις. Δεν υπήρξε τίποτα περισσότερο σημαντικό τα τελευταία 3.000 χρόνια όσο η πρόοδος στο Δυτικό Πολιτισμό. Το μεγαλειώδες θέαμα αυτής της βαθμιαίας άθροισης της γνώσης, είναι πραγματικά ένα μεγαλοπρεπές παράδειγμα μιας επιτυχημένης συλλογικής ανθρώπινης προσπάθειας.

Τα τελευταία 200-300 χρόνια η καμπύλη της αύξησης των γνώσεων, των επικοινωνιών και της καταστροφικής δύναμης του ανθρώπου, είναι περισσότερο απο εκθετική – είναι “rocket-like”, σαν ρουκέτα. Περισσότερο όμως από εκθετική είναι και η καμπύλη αύξησης του πληθυσμού της γης. Η Ιατρική ακολούθησε την πρόοδο και των άλλων Θετικών Επιστημών. Ελάττωσε δραστικά τη θνητότητα και αύξησε εντυπωσιακά το μέσο όρο ζωής, χωρίς όμως αναπροσαρμογή της αναπαραγωγής. Ελάτπωση

της θνητότητας χωρίς προσαρμογή της αναπαραγωγής έχει πάντα, χωρίς εξαίρεση, σαν αποτέλεσμα την πληθυσμιακή έκρηξη (7). Και αυτό συνέβη στον άνθρωπο. Βέβαια το γεγονός αυτό οφείλεται στην εφαρμογή στη Βιολογία των Θετικών Επιστημών “προς όφελος του ανθρώπου” – αυτό αποτελεί και το σημερινό ορισμό της “ηθικής” στη Βιολογία. Το προς όφελος του ανθρώπου όμως σημαίνει καταστροφή για άλλα είδη (5).

Ο άνθρωπος είναι το μόνο ον που παρεμβάλλεται στην εξέλιξη της ζωής του πλανήτη μας και αυτό σημαίνει ότι, ανεξάρτητα αν μας αρέσει ή όχι (και σίγουρα χωρίς να έχουμε ρωτηθεί), είμαστε υπεύθυνοι για τη ζωή όλου του οικοσυστήματος. Όμως ο άνθρωπος, έτσι που δεν έχει να δώσει λογαριασμό σε κανένα, μετέτρεψε τον πλανήτη μας σε εργοστάσιο μαζικής παραγωγής ανθρώπων, με αποτέλεσμα τον υπερπληθυσμό, την αποδιοργάνωση του γήινου οικοσυστήματος, την καταστροφή του περιβάλλοντος και την ελάτωση της δεξαμενής των γενετικών πηγών του πλανήτη μας. Η πληθυσμιακή έκρηξη είναι εντυπωσιακή: 5,5 δισεκατομμύρια άνθρωποι επί της γης σήμερα με χρόνο αναδιπλασιασμού τα 35 χρόνια.

Η δυναμική της αύξησης και της μείωσης του πληθυσμού και των πληθυσμιακών εκρήξεων, από τα μικρόβια μέχρι τα θηλαστικά, έχει πλήρως κατανοηθεί. Σε κλειστά οικοσυστήματα, όπως το γίνο, η πληθυσμιακή έκρηξη τελειώνει πάντα, χωρίς εξαίρεση, με καταστροφή του είδους. Ο άνθρωπος ο σοφός πλησιάζει αυτό το κρίσιμο σημείο και αν δεν γίνει αναπροσαρμογή, η εξαφάνιση του ανθρώπινου είδους είναι όχι μόνο πολύ πιθανή αλλά ίσως όχι και πολύ απομακρυσμένη. Γνωστοί βιολόγοι όπως ο Ehrlich (10), ο Keyfitz (11), ο ανθρωπολόγος Wilbush (12) και άλλοι, έχουν ήδη εκφραστεί για τις συνέπειες του υπερπληθυσμού. Οι οικονομολόγοι έχουν διαφορετικές απόψεις, αλλά οι οικονομολόγοι μελετούν βραχείες χρονικές περιόδους και συνήθως δεν σκέπτονται προοπτικά, μακρύτερα από το άμεσο μέλλον, όπως οι βιολόγοι.

Αλλά πώς φτάσαμε στο αδιέξοδο της πληθυσμιακής έκρηξης; Με την ευρεία βιολογική έννοια, οι κανόνες και οι νόμοι, η ηθική του σύγχρονου ανθρώπου, στηρίζονται σε αντιλήψεις και ιδέες που χρονολογούνται από την περίοδο που ο άνθρωπος ζούσε σε φυλές σαν κυνηγός σε πραγματικά απεριόριστες γήινες εκτάσεις. Στην πραγματικότητα η καμπύλη της ηθικής, των κοινωνικών ηθών, της ανθρώπινης συμπεριφοράς, της πνευματικής εγρήγορσης και των σχετικών αξιών, παραμένει επίπεδη δια μέσου των αιώνων. Είναι εντυπωσιακό ότι και σήμερα η ηθική των ανθρώπινων κοινωνιών είναι η ίδια όπως και οποιαδήποτε προηγούμενη εποχή. Αυτή η εντυπωσιακή διαφορά μεταξύ της επίπεδης καμπύλης της ηθικής και της εκθετικής καμπύλης των επιστημών, μπορεί ίσως να εξηγήσει τα παρανοϊκά στοιχεία της ανθρώπινης ιστορίας που ταλαντεύεται δια μέσου των αιώνων από τα πιο μεγαλειώδη επιτεύγματα στις Επιστήμες και την Ιατρική, στις Τέχνες, στη Μουσική, στις πιο τερατώδεις βαρβαρότητες και τις πιο απίστευτες καταστροφές. Μπορεί ακόμη να εξηγήσει τη διχοτόμηση του ανθρώπινου νου, το διανοητικό διχασμό μεταξύ λογικής και πίστης, διαλογισμού και δοξασίας, διάνοησης και συγκίνησης (7,8).

Πώς εξηγείται αυτή η εντυπωσιακή διαφορά στην καμπύλη των Επιστημών και την καμπύλη της ηθικής; Υποστηρίζεται ότι η εκρηκτική εξέλιξη του ανθρώπινου νεοεγκεφάλου είχε και σαν αποτέλεσμα την κακή επικοινωνία με τον παλαιοεγκέφαλο και τις παλαιότερες νευρολογικές δομές (6,13). Αυτό το

“λάθος” στη βιολογική εξέλιξη (και τέτοια “λάθη” δεν είναι σπάνια στη Βιολογία) μπορεί ίσως να εξηγήσει τις εντυπωσιακές διαφορές ανάμεσα στις καμπύλες των Επιστημών και της Ηθικής.

Αν δεχθούμε ότι πράγματι υπάρχει κίνδυνος εξαφάνισης του ανθρώπινου είδους, τότε η φιλοσοφική τοποθέτηση μπορεί να είναι ότι ο άνθρωπος μπορεί να αυτοκαταστραφεί καταστρέφοντας συγχρόνως και το μεγαλύτερο μέρος του γήινου οικοσυστήματος, αλλά η γη θα ανανεωθεί, ένα καινούργιο είδος θα επικρατήσει στη γη και ο άνθρωπος θα μείνει σαν μια κηλίδα στην ιστορία του πλανήτη μας (14). Η άλλη φιλοσοφική τοποθέτηση είναι το “παντός μέτρον άνθρωπος” (Πρωταγόρας). Όμως η ανθρωποκεντρική world view των αρχαίων Ελλήνων θα πρέπει να προσαρμοσθεί στη βιολογική εξέλιξη έτσι που ο Homo Sapiens να ενσωματωθεί στο γήινο οικοσύστημα σαν αναπόσπαστο μέρος της βιολογικής εξέλιξης του πλανήτη μας. Τα ενδιαφέροντα του ανθρώπου και τα ενδιαφέροντα της ζωής φύσης σαν σύνολο θα πρέπει να εναρμονισθούν σε μια ομαλή βιολογική πορεία. Ο σύγχρονος ορισμός της ηθικής στη Βιολογία θα μπορούσε τότε να τροποποιηθεί σε:

Ηθική στη βιολογική εξέλιξη σημαίνει την εφαρμογή των Θετικών Επιστημών για όφελος του ανθρώπινου είδους, όμως σαν αναπόσπαστου μέρους της ζωής στον πλανήτη μας και πάντα με σεβασμό για τη διατήρηση της ζωής φύσης σαν σύνολο (5).

Πώς μπορεί να υλοποιηθούν οι στόχοι που προέρχονται από το νέο ορισμό της ηθικής στη Βιολογία; Η προσέγγιση δεν μπορεί παρά να είναι διεπιστημονική. Οι βιολόγοι επί του παρόντος παίζουν το ρόλο της Κασσάνδρας. Μόνο αν αναθεωρηθούν οι γενικές αρχές της ηθικής, η Βιολογία θα μπορεί να παίξει βασικό ρόλο στη διαχείριση του πλανήτη μας. Αυτή η αλλαγή προϋποθέτει ένα νέο ρόλο για την Ιατρική (7). Και αυτός ο νέος ρόλος της Ιατρικής είναι πολύ σημαντικός. Η Ιπποκρατική Ιατρική παραδοσιακά ασχολείται με την επιβίωσή μας σαν άτομα ή σαν ομάδες. Για την Ιπποκρατική Ιατρική η ελάττωση της θνητότητας ήταν πάντα ένας απόλυτος στόχος και ανησυχίες για την πληθυσμιακή έκρηξη και τις μελλοντικές γενιές, δεν περιόρισαν ποτέ οποιοδήποτε μέτρο Δημόσιας Υγείας. Όμως η εφαρμογή της Ιπποκρατικής Ιατρικής στο επίπεδο του πληθυσμού και του οικοσυστήματος έχει αποδειχθεί αντιβιολογική. Οδηγεί στον υπερπληθυσμό και στην αστικοποίηση και είναι κυρίως υπεύθυνη για την πλήρη αποδιοργάνωση του γήινου οικοσυστήματος.

Βέβαια η Ιατρική στο επίπεδο του ατόμου πάντοτε θα φροντίζει για τον πάσχοντα συνάνθρωπο σύμφωνα με τις Ιπποκρατικές Αρχές. Στο επίπεδο όμως του πληθυσμού η Ιατρική στο νέο της ρόλο θα πρέπει να ασχοληθεί κυρίως με το να θέσει υπό έλεγχο και να διατηρήσει υπο έλεγχο την αναπαραγωγή και να βελτιώσει το γήινο οικοσύστημα. Για να επιτύχει αυτό το σκοπό η Ιατρική πρέπει πρώτα να μελετήσει τα “patterns” (“πρότυπα”) της ανθρώπινης συμπεριφοράς που παραμένουν αμετάβλητα δια μέσου των αιώνων. Αν δεν κατανοήσουμε την ανθρώπινη συμπεριφορά και αν δεν προσπαθήσουμε να την εξηγήσουμε, πιθανώς σε νευροφυσιολογική βάση, δεν θα μπορούσαμε ποτέ να γίνουμε κύριοι της μοίρας μας.

Η ανθρώπινη συμπεριφορά καθορίζεται στο μεγαλύτερο βαθμό από το “propensity”, τάση, ροπή, των ατόμων να ταυτοποιούνται και να αφοσιώνονται σε μια κοινωνική ομάδα, σε μια θρησκεία, μια ιδε-

ολογία, ένα έθνος κλπ., και να θεωρούν όλες τις άλλες ομάδες, έθνη κλπ., σαν εχθρούς. Έτσι οι διαφορές μέσα στο ανθρώπινο είδος είναι πιο ζωτικές απο τις ομοιότητες και πιο σημαντικές από τις διαφορές με άλλα είδη. Το αποτέλεσμα αυτής της τρομερής μοναδικότητας του ανθρώπου, είναι οι πόλεμοι μέσα στο είδος, η πλήρης έλλειψη αισθήματος ενότητας σαν είδος και σαν συνέχεια, η έλλειψη παγκόσμιας θέλησης (6,7,8).

Η προοπτική της ανθρώπινης καταστροφής με τον υπερπληθυσμό, την καταστροφή του περιβάλλοντος και τους σύγχρονους πολέμους δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί με απαρχαιωμένες φιλοσοφικές, βιολογικές και θρησκευτικές αντιλήψεις. Τέτοιες απαρχαιωμένες αντιλήψεις εξηγούν τα πεινχρά αποτελέσματα του παγκόσμιου συνεδρίου στο Rio di Janeiro το 1992 και στο Κάιρο το 1994. Χρειάζονται σύγχρονες βιολογικές και φιλοσοφικές θέσεις και ίσως χρειάζεται ένας νέος διεπιστημονικός οργανισμός αποκλειστικά αφοσιωμένος στη μελέτη των μεθόδων πρόληψης της εξαφάνισης του ανθρώπινου είδους. Αυτός ο οργανισμός θα πρέπει να έχει τη φιλοδοξία να επιτύχει εκεί που απέτυχαν παταγωδώς όλες οι θρησκείες και όλες οι ιδεολογίες διαμέσου των αιώνων – να βρεί τον τρόπο που θα ενώσει το ανθρώπινο είδος (7,8). Είναι κάτι τέτοιο ρεαλιστικό ή είναι εντελώς ουτοπιστικό; Η Lynn Margulis (15), που επινόησε τη θεωρία της “Συμβίωσης” προσεγγίζοντας με μια νέα αντίληψη της βιολογικής εξέλιξης, υποστηρίζει ότι: “για να επιζήσουμε από την κοινωνική και οικολογική κρίση που εμείς οι ίδιοι έχουμε προκαλέσει, μπορεί να υποχρεωθούμε σε μια εντυπωσιακή νέου είδους περιπέτεια συνεργασίας. Ίσως αναγκαστούμε να προχωρήσουμε σε μια ενότητα του ανθρώπινου είδους που μέχρι τώρα είχαν οραματισθεί μόνο οι θρησκείες” και επίσης ότι: “τα αρχικά βακτηρίδια όταν αντιμετώπισαν την κρίση οξυγόνου ‘συνειδητοποιήσαν’ το ίδιο γεγονός: συνεργασία ή καταστροφή”.

“Τα πάντα εν Σοφία Εποίησες” είναι μόνο μερικώς ορθό και το “ώριμο” ανθρώπινο είδος πρέπει τώρα να το κατανοήσει και να το αποδεχθεί. Υπάρχει ένα παρανοϊκό στοιχείο στην ανθρώπινη συμπεριφορά και την ανθρώπινη ιστορία και δεν μπορούμε να περιμένουμε πια αυτόματες μεταλλάξεις που μπορεί να το διορθώσουν. Η φύση δεν μπορεί να μας σώσει. Ανήκει στην Ιατρική, τη Φιλοσοφία και τις άλλες Επιστήμες ο ρόλος της μελέτης αυτού του παρανοϊκού στοιχείου σε μια προσπάθεια ανεύρεσης μεθόδων “θεραπείας” του. Αυτός πρέπει να είναι ο πιο σημαντικός στόχος μας (8).

Βιβλιογραφία

- 1) Razis DV. Ethics and the Universality of Morality. *Quality Assurance in Health Care* 1990;2:369-373
- 2) History of Ethics. *Encyclopaedia Britannica* 1971;8:762-80, William Benton, London
- 3) Ethics Comparative. *Encyclopaedia Britannica*, 1971;8:756-62, William Benton, London
- 4) Ethics. *Encyclopaedia Britannica* 1971;8:752-56, William Benton, London
- 5) Timmer E. Medical ethics and evolution. *J R Soc Med* 1994;87:250-52
- 6) Koestler A. *The Ghost in the Machine*. Danube edn. 1979, Hutchinson, London
- 7) Razis DV. A new role for medicine. *J R Soc Med* 1994;87:190-92
- 8) Razis DV. Modern Cassandras and our survival as a species - a new role for medicine? *J R Soc Med* 1989;82:575-76
- 9) Nicolis JS. *Chaos and Information Processing*: World Scientific Publishers 1991.
- 10) Ehrlich PR, Ehrlich AH. *The Population Explosion*. Simon and Schuster 1990, New York
- 11) Keyfitz N. Are there ecological limits to population? *Proc Natl Acad Sci* 1993;90:6895-9, U.S.A.
- 12) Wilbush J. *Impact Management, Worst Scenario: Possible Technological Strategic Options. Technology Analysis and Strategic Management* 1990;2:27-38
- 13) Maclean PD. *Contrasting functions of limbic and neocortical systems of the brain and their relevance to psychophysiological aspects of medicine*. *Am J Med* 1958;25:611-26
- 14) Oliver JE. The big squeeze. *THE SCIENCES* 1991, p. 23-28
- 15) Margulis L, Sagan D. *Microcosmos*. New York; New American Library 1974